

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

v hlavním článku aktuálního čísla vás Petr Příbyla, t. č. stážista u prestižního T. M. C. Asser Instituut v Haagu, seznamuje s novou zahraničně-politickou aktivitou Evropské unie v oblasti lidských práv. Dozvíte se, že Evropská nadace pro demokracii má před sebou velmi klikatou cestu a bude záviset na mnoha okolnostech, jestli se Unii podaří jít ve šlépějích amerického vzoru. Překvapí zákulisní zmínka o pochybách diplomatů členských zemí ohledně připravenosti celého projektu.

Hostující redaktor Štěpán Výborný se zúčastnil nedávno proběhnuvšího lidskoprávního „grilování“ České republiky v Radě OSN pro lidská práva a k popisu průběhu celé akce připojuje i několik dobře mířených glos. Radě pro lidská práva se věnuje také speciální článek k volbám jejích nových členů.

Jako tradičně přinášíme novinky ze světa mezinárodních trestních tribunálů, za zmínku stojí zejména peripetie s kárnými řízeními jejich soudců. Z českého a slovenského dění upozorňuji na články k otázkám vztahu poslanecké imunity a již dříve zahájeného trestního řízení a také na článek k dokumentárnímu filmu o slovenských soudcích, který notně rozbouřil vody u našich sousedů.

Na závěr bych rád ty z vás, jimž uniklo poslední číslo, upozornil na spuštění nových internetových stránek, které naleznete na adrese <http://www.centrumlidskaprava.cz/>. Najdete na nich archiv všech dosud vydaných bulletinů, studií, uspořádaných konferencí a seminářů a samozřejmě také základní informace o našem Centru.

Poučné chvíle s Bulletinem přeje za
Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Hubert Smekal.

Obsah

Evropská nadace pro demokracii: Co bude na jídelním lístku?

1) Mezinárodní trestní spravedlnost |6

Zvláštní svět kárných řízení soudců mezinárodních trestních soudů

Válečné zločiny na YouTube

Zpráva zvláštní zpravodajky OSN pro otázky násilí páchaného vůči ženám

2) Evropský systém ochrany lidských práv |12

Co nového ve Štrasburku?

Nezávislost' soudov: Je slovenské súdnictvo schopné sebareflexie?

Špatná péče o důchodce: Veřejný ochránce práv shledal porušení základních lidských práv v domově pro seniory

ESLP: I přes zákonnou garanci Polsko efektivně brání interrupcím

3) Mezinárodní politika a lidská práva |18

Pravidelná obměna Rady OSN pro lidská práva: přispějí noví členové k posílení, či oslabení Rady?

Právo být zapomenut: hrozba pro internetovou svobodu nebo smysluplná ochrana pro neopatrné?

Írán odsouzen za masivní porušování lidských práv: rozsudek a doporučení Íránského tribunálu

4) Česká republika a lidská práva |21

Poslanecká imunita v průběhu soudního řízení

Zpráva z hodnocení lidských práv v ČR na půdě OSN

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Evropská nadace pro demokracii

Co bude na jídelním lístku?

Petr Přibyla

Po dvou a půl letech od přijetí Lisabonské smlouvy dostává Evropská unie novou tvář zahraniční lidskoprávní a demokratizační politiky. Často opakovaná slova vysoké představitelky Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonové, že lidská práva je nutno přetvořit do stříbrné niti prošívající každou oblast zahraniční politiky, dostávají znatelnější obrysy. Za poslední rok představil Brusel několik kroků, které mají přispět k posilování lidských práv a demokratizačních aktivit za hranicemi sedmadvacítky. Posledním krokem vpřed je vytvoření Evropské nadace pro demokracii (END, *European Endowment for Democracy*).

V pozadí END stálo několik postupných kroků, které položily základy pro její vznik. První se datuje do prosince 2011, kdy Evropská komise přijala dokument usilující o začlenění lidských práv a demokratizačních aktivit do základů evropské zahraniční politiky. Následovalo vytvoření nového postu zvláštního zpravodaje v otázkách lidských práv, který obsadil Stavros Lambrinidis, bývalý člen Evropského parlamentu a rovněž bývalý ministr zahraničních věcí Řecka. Do třetice vznikla nová Rámcová strategie a akční plán pro lidská práva a demokracii, přijatá v červnu 2012.

Než se dostaneme k povaze nově vzniklé instituce, jejím cílům a možným slabinám, následující řádky poodhalí, co stojí za jejím vznikem. O existenci END se rozhodlo v červnu 2012 a do rozbouřených vod zahraniční politiky Unie vyplula teprve v listopadu 2012, tudíž je stále brzy na to hádat, jak se projeví v budoucnu. Mnohá úskalí, jimž bude v následujících letech čelit, ale stojí za to vyjmenovat již nyní.

Polská iniciativa v proudu nového lidskoprávního diskurzu

Klíčovou roli v nastavení unijního kormidla směrem k vytvoření END sehrála iniciativa pod záštitou polského předsednictví Rady EU. Zejména nevalná lidskoprávní situace v Bělorusku a radikální politické změny v severoafrických zemích v první polovině 2011 přiměly polského ministra zahraničí Radosława Sikorskeho předložit návrh k vytvoření evropské nadace podporující demokratické změny za unijními hranicemi. Ač debata o podobné iniciativě probíhala v bruselských kuloárech již po několik let, nikdy nedostala reálnější obrysy. Zelenou získala až s posvěcením od Catherine Ashtonové, vysoké představitelky pro zahraniční věci a bez-

Catherine Ashtonová v Somálsku © Evropská služba pro větší činnost Zdroj: www.flickr.com/

pečnostní politiku, ruku v ruce se souhlasným gestem Štefana Füleho, evropského komisaře pro rozšíření.

Plán vybudovat instituci tvořící šestý pilíř Evropské politiky sousedství, která je schopna flexibilně a rychle podpořit (převážně finančně) demokratizační aktivity v zemích za hranicemi evropské sedmadvacítky, byl do-
zajista ambiciózní již od prvních dnů. Nadace neměla

být přímo propojena s unijní diplomacií či Evropskou komisí, ale měla si zachovat určitou autonomii. Fungování nadace mělo spočívat zejména ve finanční podpoře přicházející z členských států Unie.

Finální podoba END a nejasné financování

V listopadu 2012 završila Evropská komise údobí plánování a vyčlenila prvních 6 milionů EUR na zajištění plynulého spuštění nadace. Po pěti měsících diskuzí už je jasnější, na jakých základech bude nadace fungovat. Podle předpokladů bylo sídlo nadace umístěno v Bruselu. Jedná se o privátní nadaci nezávislou na Evropské unii s vlastním ustavujícím statutem a řídicím orgánem. Nadace nerozšiřuje již dlouhou řádku existujících unijních instrumentů, jmenovitě například Evropský nástroj pro Demokracii a lidská práva či Nástroj pro stabilitu. Naopak, jedná se o nezávislou instituci, která má doplňovat již existující demokratizační aktivity. S jasnějšími obrysy ale vyvstává několik otázek.

První se týká financování, konkrétně, zda budou členské státy ochotny přispívat do nového evropského projektu, obzvláště v době všeobecného osekávání státních rozpočtů. Od toho se bude koneckonců odvíjet úspěšnost, efektivnost a udržitelnost celého projektu. Vedle 6 milionů EUR, jež byly vyčleněny z Evropské politiky sousedství, již dlouhodobě deklarovala finanční podporu švédská a polská vláda. Oba státy poskytnou 5 milionů EUR. Následovat by mělo Nizozemí a rovněž nečlenská země Švýcarsko, která již tak enormně přispívá do projektů v této oblasti. Cílová suma, jež by měla být pro počáteční fungování zajištěna, by se měla pohybovat okolo 20 milionů EUR. Doposud však není jasné, jakou pozici zaujme většina zbývajících členských států.

Celkově se nejedná o nijak výraznou částku. Vezmeme-li v potaz, že vzorem k vytvoření END stála obdobná a již dlouho fungující Národní nadace pro demokracii (*National Endowment for Democracy*) ve Spojených státech, která bude v příštím roce slavít tři desetiletí od svého založení, bude END prozatím disponovat s více než pětinasobně nižším rozpočtem. Pokud by členské státy unie nebyly v nadcházejících letech ochotny přispívat na aktivity END, sotva bude s to naplnit očekávání, která jsou s nadací momentálně spojována.

V čem vězí přidaná hodnota?

Přidaná hodnota END se odvine především od odpovědi na dvě následující otázky: (1) jaké aktéry v autoritativních a potenciálně demokratizujících se režimech bude ochotna podporovat a (2) jak bude vyplňovat slabá místa už déle paralelně existujících evropských instrumentů pro podporu demokracie a lidských práv.

Zde krátce k prvně jmenovanému bodu. Již na první pohled je jasné, že END čelí věčnému problému spojenému s mezinárodní podporou demokracie, to jest identifikace příjemce. Bude se jednat o politické strany, nezávislá média, novináře, nadace, vzdělávací instituce či vybrané disidenty? Vytýčit cílovou skupinu skutečné nebude jednoduché, například vnější podpora opozice v autoritativních režimech může být dokonce i kontra-produktivní: buď jsou příjemci pomoci zdiskreditováni v očích vlastního obyvatelstva, či jsou naopak autoritativním režimem za příjem podpory potrestáni.

Již zmiňovaná Národní nadace pro demokracii ve Spojených státech například zakazuje podporovat politické strany. Projekty se tudíž zaměřují oklikou na podporu občanských iniciativ snažících se o přilákání občanů k volbám. END, respektive Unie, si tedy bude muset dříve či později ujasnit, chce-li politické strany podporovat přímo, případně na jakém základě a podle jakých kritérií. Přestože jsou politické strany často tím nejslabším článkem v zemích, které by podporu END nejvíce potřebovaly, je jejich podpora také nejvíce riskantní. Nutno ale zmínit, že prozatím ze strany Unie zmínka o zařazení politických stran mezi příjemce finanční pomoci nepadla.

Možnými příjemci pomoci jsou také samotné vlády, které procházejí bolestmi spojenými s opouštěním minulého režimu směrem k demokratickým základům. Pokud by asistence šla nad rámec tradiční podpory parlamentních a prezidentských voleb, mohla by se END posunout o krok vpřed a financovat také projekty na podporu legislativních a volebních reforem.

Výkonný ředitel EPPD Carlos Hernández Ferrero. Zdroj: www.epd.eu

Jak bylo zmíněno výše, druhou klíčovou výzvou bude schopnost vyhnout se duplikování již existujících instrumentů pro podporu demokracie za evropskými hranicemi. Jmenovitě jde o již zmiňovaný Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva či obdobný Nástroj pro stabilitu. Klíčový přínos END by tudíž měl spočívat ve vět-

ší flexibilitě a rychlosti, což jsou oblasti, kde evropské instrumenty prozatím zaostávají. Zejména flexibilnější podpora mnohem menších projektů, neregistrovaných nevládních organizací či disidentů, bez přílišného lpění na byrokracii existující ve zmíněných instrumentech, by měla být pro END klíčová.

Co bude na jídelním lístku?

S nadsázkou řečeno je prozatím příliš brzy odhadovat, co bude mít END na pomyslném jídelním lístku. Institucionální rámec vykreslený v zakládajícím statutu zřetelně umožňuje několik variant, kterými se může budoucí fungování ubírat. Již nyní je ale očividné, že i někteří z bruselských úředníků považují celý projekt za ušitý horkou jehlou. Například jeden z vysoce postavených dánských politiků, který měl na starosti kormidlování debat o END za časů dánského předsednictví Rady EU, to komentoval následovně: „Poláci protlačili celý návrh, aniž by vůbec věděli, jak chtějí zajistit dlouhodobé financování (...). Po celou dobu nebylo jasné, co přesně má být podporováno a už zdaleka nebylo jasné, zda aktivity nebudou překrývat ostatní evropské nástroje.“ [1]

Je očividné, že END bude muset proplout mnohými úskalími. Klíčovým bude zajištění pravidelné a štedré finanční podpory plynoucí z rozpočtů většiny členských států, a to zejména v dlouhodobé perspektivě. Špatně adresovaná finanční pomoc aktérům kolaborujícím s autoritativním režimem by taktéž mohla podlomit nohy celému projektu a vyústit ve ztrátu legitimacy. Směrodatné pro úspěšnou budoucnost bude především to, jak bude END připravena podporovat neinstitutionalizované aktéry v již tak nejistých režimních proměnách. Pokud bude svázána byrokratickými procedurami jako paralelně existující instrumenty, bude její přidaná hodnota pro podporu lidských práv a demokracie za hranicemi evropské sedmadvacítky ohrožena.

Poznámky

[1] Osobní rozhovor, 29. listopad 2012, Haag, Nizozemí.

Zdroje

Leininger, J. & Richter, S., The European Endowment for Democracy between Wishful Thinking and Reality. Flexible and Unbureaucratic? German Development Institute, Briefing Paper 11/12, listopad 2012. ([http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3_e.nsf/\(ynDK_contentByKey\)/ANES-8YACPJ/\\$FILE/BP%2011.2012.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3_e.nsf/(ynDK_contentByKey)/ANES-8YACPJ/$FILE/BP%2011.2012.pdf)).

Youngs, R. & Brudzinska, K., The European Endowment for Democracy: will it fly? FRIDE, Policy Brief No. 128, květen 2012. (<http://www.fride.org/publication/1019/the-european-endowment-for-democracy:-will-it-fly>).

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Zvláštní svět kárných řízení soudců mezinárodních trestních soudů

Anna Matušinová

Charles Taylor se po čtyřletém soudním procesu stal druhou bývalou hlavou státu, která se má zodpovídat za zločiny podle mezinárodního práva. Naposledy se mezinárodní společenství odhodlalo k obdobnému kroku v říjnu 1946, kdy Norimberský tribunál odsoudil Hitlerova nástupce Karla Dönitze k deseti letům vězení. Zvláštní soud pro Sierra Leone (Soud) shledal Taylora v dubnu 2012 vinným z napomáhání a navádění k válečným zločinům a zločinům proti lidskosti a 30. května mu vyměřil padesátiletý trest odnětí svobody (viz Bulletin 5/2012).

Obhájci Taylora téměř okamžitě po vynesení rozsudku oznámili svůj záměr odvolat se. Odvolací řízení bude trvat minimálně 15 měsíců a vynesení konečného rozsudku tedy nelze očekávat dříve jak v září 2013. Zatímco obhájci chtějí Taylora zprostit obvinění či alespoň snížit jeho „nepřiměřeně dlouhý“ pobyt ve vězení, kancelář žalobce chce verdikt naopak navýšit z 50 na 80 let a zároveň dokázat, že Taylor osobně nařizoval zločiny, za něž je stíhán, a proto za ně nese plnou odpovědnost.

Přestože je 2 500 stran dlouhý rozsudek zajisté zajímavým čtením, na proces lze pohlížet ještě jinou optikou, než je trestněprávní. V září 2012 se totiž soudci zřejmě definitivně vypořádali s otázkou kárného postihu soudce Malicka Sowa. Příběh senegalského náhradního soudce Sowa lze označit v praxi mezinárodních trestních soudů za bezprecedentní. Poté, co předsedající soudce Richard Lussick přečetl odsuzující rozsudek nad Taylorem, rozhodl se Sow vyjádřit svůj nesouhlas. Po několika úvodních slovech však obsluhující personál pohotově vypnul mikrofony a dokonce stáhl zástěnu, aby diváci na galerii nemohli zjistit, co se v soudní místnosti děje. Stanovisko soudce Sowa se však dostalo mezi novináře ještě před tiskovou konferencí, neboť soudní zapisovatel zřejmě pokračoval v nahrávání dění v místnosti, text se následně objevil na promítacím plátně a jeden z členů obhajoby ho zkopíroval. Z oficiálního záznamu však byla řeč soudce vymazána, neboť Sow z pozice náhradního soudce neměl právo volit, ani vyjádřit své odlišné stanovisko. [1] Jeho pokus vyjádřit názor, že obžaloba neprokázala vinu Taylora nad veškerou pochybnost, skončil neúčastí Sowa při vyhlásování délky trestu odnětí svobody, vymazáním jeho jména na titulní straně rozsudku a disciplinárním řízením.

Ve stanovisku Sowa se jasně odráží dlouhodobé napětí mezi soudci. První vážnější rozpory zřejmě započaly v únoru 2011, kdy se ugandská soudkyně Julia Subetinde odmítla účastnit disciplinárního řízení proti jednomu z hlavních obhájců Taylora – Courtenay Griffithsovi, neboť s tímto postihem nesouhlasila. [2] Náhradní soudce Sow namítal, že po odchodu soudkyně Subetinde z disciplinárního řízení nesplňuje panel (složený ze dvou soudců a jednoho náhradního soudce) podmínky pro své fungování. Předsedající soudkyně nakonec došla k závěru, že Sow nemůže být brán jako plnohodnotný soudce panelu, a proto slyšení odročila. Jenže otázka statusu alternativního soudce Sowa zůstala evidentně nevyřešena, jak je patrné z dalšího vývoje.

Charles Taylor: Zdroj: www.examiner.com

Sow ve svém nesouhlasném stanovisku k rozsudku nad Taylorem kritizoval délku řízení před Soudem (420 dní), nedostatek komunikace mezi soudci (jinými slovy, že neměl dostatečný prostor vyjádřit svůj názor v rámci jednání regulérních soudců) a nedostatečné prokázání viny Taylora. Sow též pravděpodobně spolu s obhájci bývalého liberijského prezidenta zastává názor, že aktivní politika poskytování finanční pomoci svědkům kanceláří žalobce oslabuje důvěryhodnost jejich svědectví a zároveň celého Soudu. Sow prohlásil, že jeho „jedinou starostí je, že celý systém není v souladu se všemi zásadami, které známe a milujeme, stejně jako s hodnotami mezinárodní trestní spravedlnosti.“ [3] Co se za použitou formulací skrývá, není zcela jasné. Svůj názor by však mohl plně vysvětlit v rámci odvolacího řízení, neboť obhajoba navrhla, aby ho Soud vyslechl jako svědka. Přestože dnes již bývalý náhradní soudce s tímto postupem souhlasí, není pravděpodobné, že k tomuto scénáři nakonec dojde. Ještě nikdy se nestalo, aby mezinárodní

soudce svědčil, natožpak ve prospěch obžalovaného. Zároveň by zřejmě takový postup byl v rozporu s pravidlem 29 Jednacího řádu Soudu, které vyžaduje, aby jednání soudního senátu zůstala tajná. Ani argument, že soudci společně věc dostatečně neprojednali, nelze brát jako zásadní pochybení, neboť článek 18 Statutu Zvláštního soudu pro Sierra Leone pouze vyžaduje, aby senát ve svém rozsudku předložil psané odůvodněné stanovisko. Pokud však soudci zvládnou toto stanovisko sepsat bez společného setkání, pak jsou podmínky článku 18 splněny.

Z právního hlediska nemá odlišné stanovisko náhradního soudce Sowa žádný význam. Je jasné, že každý soudce může vyjadřovat své osobní názory, nicméně musí pečlivě zvážit, jakou formu projevu si zvolí. Ze způsobu, jenž si Sow vybral, je jasné patrné, že chtěl upozornit na možné zpolitizování procesu s Taylorem a oslabit důvěryhodnost celého Tribunálu. Muselo mu však být zřejmé, že se vystavuje postihu, který přišel okamžitě ve formě procesu podle pravidla 15 bis Jednacího řádu soudu. Soudci shledali, že pochybení náhradního soudce Sowa je natolik vážné, aby byl zbaven svého mandátu.

Konání kárného řízení se soudci mezinárodních trestních soudů je naprosto vzácné a zároveň se o něm příliš neví, neboť vždy probíhá utajeně. V daném případě se však objevila další bezprecedentní výjimka, neboť soudce George King veřejně předložil nesouhlasné stanovisko s rozhodnutím vyloučit náhradního soudce Sowa, které bylo údajně přijato jednomyslně. Soudce King v něm popisuje průběh kárného řízení a kritizuje nedostatek prostoru, v němž by mohl Sow efektivně uplatnit své právo na obhajobu. K soudci Kingovi se přidal i známý specialista na mezinárodní trestní právo William Schabas, který tvrdí, že názor soudce Sowa je nutné reflektovat, přestože nemá žádný právní význam. Vzhledem k faktu, že Sow byl přítomen na všech zasedáních Soudu, jeho nepřesvědčenost o dostatečné průkaznosti viny Taylora představuje důležitý indikátor kvality práce žalobce a dává vzniknout oprávněným debatám o legitimitě rozsudku. Naopak srpnová zpráva Human Rights Watch označila proces s Taylorem za dobře zvládnutý a transparentní, přestože do budoucna doporučila zlepšit efektivitu obdobných řízení. [4]

Pomyslnou definitivní tečku za kárným řízením náhradního soudce Sowa udělali soudci Tribunálu v září 2012, kdy odmítli návrh Taylorových obhájců, aby z odvolacího senátu odstoupili ti soudci, kteří se podíleli na rozhodnutí o vyloučení soudce Sowa. Podle názoru obhajoby jsou totiž tito soudci podjatí, a neměli by tu-

díž o Taylorovi rozhodovat. Bude též zajímavé sledovat, jak se soudci nakonec vypořádají s možnou svědeckou výpovědí Sowa, stejně jako s evidentním názorovým rozkolem ve svých řadách. Z dosavadního vývoje je jasné patrné, že i nadále lze očekávat zpochybňování Taylorova rozsudku, a proto obava soudce Sowa, že se Soud „ocitl ve vážném nebezpečí ztráty veškeré své důvěryhodnosti, a tudíž proces směřuje k neúspěchu“ se může ukázat jako opodstatněná. [5]

SPECIAL COURT FOR SIERRA LEONE

Poznámky

[1] Viz Pravidla 2, 12 a 16 bis Jednacího řádu Soudu.

[2] Obhájce Griffiths demonstrativně odešel z jednací místnosti soudu, protože soudci nepřijali jeho 600stránkovou závěrečnou zprávu kvůli nedodržení termínu. Na svou obhajobu uvedl, že zpoždění bylo zapříčiněno čekáním na rozhodnutí soudců ohledně osmi návrhů, která byla doručena pozdě. Následující den měl pronést závěrečnou řeč, k Soudu se však nedostavil. Soudci nařídili, aby se Griffiths dostavil k soudu a omluvil se, ten však navrhl, aby místo omluvy bylo zahájeno nezávislé disciplinární řízení. V něm ho zastupoval Peter Robinson, právní zástupce Radovana Karadžiče před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii.

[3] *Charles Ghankay Taylor's Motion for Partial Voluntary Withdrawal or Disqualification of Appeals Chamber Judges*, 2012 (<http://www.sc-sl.org/scsl/public/SCSL-03-01-Taylor%20Appeal/SCSL-03-01-A-1302.pdf>), Annex A.

[4] Především stanovit si méně ambiciózní kalendář, zlepšit flexibilitu stran, nezastávat aktivní přístup ke svědkům a zefektivnit sběr důkazů.

[5] *Charles Ghankay Taylor's Motion for Partial Voluntary Withdrawal or Disqualification of Appeals Chamber Judges*, 2012 (<http://www.sc-sl.org/scsl/public/SCSL-03-01-Taylor%20Appeal/SCSL-03-01-A-1302.pdf>), Annex A.

Zdroje

- *Charles Ghankay Taylor's Motion for Partial Voluntary Withdrawal or Disqualification of Appeals Chamber Judges*, 2012 (<http://www.sc-sl.org/scsl/public/SCSL-03-01-Taylor%20Appeal/SCSL-03-01-A-1302.pdf>), Annex A.

- *Even a Big Man Must Face Justice – Lessons from the Trial of Charles Taylor*, Human Rights Watch, 2012 (http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/sierraLeone0712ForUpload_0.pdf).

- *Decision on Charles Ghankay Taylor's Motion for Partial Voluntary Withdrawal or Disqualification of Appeals Chamber Judges*, 2012 (<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=E7Gg0ioFXiY%3d&tabid=191>).

- Schabas, W. (2012): *More Mystery About the Charles Taylor Judgment (and its Appeal)*, (<http://humanrightsdoctorate.blogspot.cz/2012/09/more-mystery-about-charles-taylor.html>).

Separate Opinion of Justice George Gelaga King on Decision on Charles Ghankay Taylor's Motion for Partial Voluntary Withdrawal or Disqualification of Appeals Chamber Judges, 2012 (<http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=KEdROjNDcAY%3d&tabid=191>).

Válečné zločiny na YouTube

Ondřej Vykoukal

O první válce v Perském zálivu se psalo jako o první válce v přímém přenosu. O současných válkách se může psát jako o válkách online. Konflikt v Sýrii to jen potvrzuje.

V minulých číslech Bulletinu jsme několikrát informovali o situaci v Sýrii, a to především o možném páchání válečných zločinů syrskou armádou či provládními milicemi a nebo o bojích na poli diplomatickém (viz Bulletin 12/2011, 2/2012, 7-8/2012). Na přelomu října a listopadu se ovšem na internetu objevilo video zobrazující (pokud se potvrdí jeho věrohodnost) syrské rebely vraždící provládní ozbrojence, které potvrzuje rostoucí obavy z páchání válečných zločinů i opozicí. Video, které rebelové údajně sami natočili a zveřejnili na internetu, zachycuje skupinu několika povstalců, jak nejprve zajaté vojáky na zemi kopou a pak je všechny se slovy „Allah Akhbar“ zastřelí. Krveprolití se podle všeho odehrálo na vojenském checkpointu Hamcho ve městě Saraqeb na severu Sýrie.

Tisíce lidí se účastní pohřbu v al-Qsair v Sýrii. Zdroj: Freedomshouse photostream, www.flickr.com

Masakr byl ihned odsouzen lidskoprávními organizacemi, které kritizovaly ozbrojené skupiny za pohrdání mezinárodním humanitárním právem, což podle názoru Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva může vyústit v klasifikaci jejich činů jako válečných zločinů. Nejprve ovšem musí být prokázána věrohodnost videa, což je největší problém všech podobných záznamů zachycujících násilí a boje v Sýrii. Ovšem vzhledem k tomu, že pro zahraniční novináře je informování o dění v Sýrii dosti komplikované a nebezpečné, jsou podobná videa jedním z mála prostředků, jak získat informace a posoudit konflikt.

Muž ukazuje část použité munice po útoků vládních sil na obydlí v al-Qsair v Sýrii. Zdroj: www.flicker.com

Hlasy odsuzující údajné zločiny se ozývají i z tábora rebelů. Abu Abdul Rahim, bojovník z provincie Idlib, v rozhovoru pro Guardian označil za strůjce tohoto vraždění salafistickou brigádu Dawood (součást organizace Suqur al-Sham), která nepodléhá žádné autoritě spjaté se Sýrskou svobodnou armádou nebo jinou opoziční organizací a jedná zcela samostatně a nezávisle pod vedením radikála Abu Issy. Salafistické organizace získávají v Sýrii stále větší podporu a podle Rahima by v budoucnu mohly prosazovat zavedení práva

šaría v celé zemi. Proti těmto organizacím proběhla na začátku listopadu demonstrace ve městě Jebal al-Zawiyia. Jiné prostředky na to, aby tyto skupiny zbavili vlivu a zastavili jejich činnost, salafity odmítající rebelové údajně zatím nemají.

Slova Rahima jen potvrzují obavy z možného budoucího páchání genocidy v Sýrii. Na nedávném setkání pořádaném US Holocaust Memorial Museum ve Washingtonu předpověděl Peter W. Galbraith, bývalý americký velvyslanec v Jugoslávii, že „další genocida ve světě bude pravěpodobně proti Alawitům v Sýrii.“ [1] Alawité byli v Sýrii utlačovanou minoritou, než z nich otec současného prezidenta Hafez Assad učinil vládnoucí elitu, což v nynější občanské válce v očích rebelů dělá z Alawitů vládní kolaboranty a úhlavní nepřátele. Se vzrůstajícím počtem salafistických a jiných extremistických skupin a bojovníků mezi rebely se zároveň mění jejich cíl z původního osvobození Sýrie od prezidenta Assada na náboženskou „vyčištění“ celé země.

Postoj rebelů ovšem vyjadřují i slova protivládního bojovníka z Allepa s přezdívkou Abu Thabet: „Je možné, aby se národ, který žil 60 let v naprosté neinformovanosti a korupci, stal za pouhé dva roky plně uvědoměným dle nejvyšších standardů?“ [2]

Řešení této situace se nabízí na dvou frontách, které spolu ovšem velmi úzce souvisí: národní a mezinárodní. Největší díl zodpovědnosti za budoucnost Sýrie leží na syrské opozici. V této souvislosti vzbuzuje naděje nedávné ustanovení Národní koalice syrských revolučních a opozičních sil. Nová organizace, jejímž úkolem je sjednocení syrské opozice (domácí i exilové), má představovat jediného legitimního reprezentanta opozice především pro vnější svět a koordinovat poskytování a distribuci materiální a finanční pomoci ze zahraničí. Koalice má rovněž za úkol spravovat oblasti dobyté a ovládané opozicí. Otázkou však zůstává, zda spolu s prodlužováním konfliktu a rostoucí bídou obyvatel nebudou uvnitř Národní koalice narůstat extremistické nálady a zvětšovat se názorové rozpory. [3]

Druhá cesta řešení spočívá na poli mezinárodním, a to především na bedrech států, které syrskou opozici otevřeně podporují. Východisko jim nabízí Simon Adams, ředitel Global Center for the Responsibility to Protect. Podle jeho názoru musí podmínit podporu rebelů striktním dodržováním mezinárodního humanitárního práva, extremistické skupiny jí musí být zcela zbaveny a podporující státy musí zintenzivnit své snahy o postavení všech pachatelů válečných zločinů před nezávislým soudem bez ohledu na etnickou či

náboženskou příslušnost podezřelých. Především pod-
mínění finančních a materiálních subvencí může
sloužit jako nátlak na opozici k nastolení pořádku
ve vlastních řadách, protože za současné situace je syr-
ská opozice naprosto závislá na pomoci ze zahraničí
a její ztráta by prakticky okamžitě znamenala rozpad
koalice vzhledem k tomu, že jedním z účelů vzniku
této koalice je právě distribuce zahraniční pomoci.

O situaci v Sýrii rozhodně nelze tvrdit, že by byla pře-
hledná a jasná. Opozice i přes vynaloženou snahu jed-
notná stále není, což nahrává jak současnému režimu,
tak radikálním islamistickým skupinám. Ty se budou
snažit využít roztříštěnosti za každou cenu, ovšem
každá pro jiný cíl.

Poznámky

[1] *The World's Next Genocide*, The New York Times,
15. 11. 2012, http://www.nytimes.com/2012/11/16/opinion/the-worlds-next-genocide.html?_r=0.

[2] *U.N. Says Execution Video From Syria Shows Ap-
parent War Crime*, The New York Times, 2.11. 2012,
<http://www.nytimes.com/2012/11/03/world/middle-east/un-says-syria-execution-video-shows-app>

[3] K Národní koalici se nepřipojil např. Národní koor-
dinanční výbor, což je uskupení syrských levicových
stran, které chtějí vyjednávat s režimem prezidenta
Assada. .

Zdroje

- *U.N. Says Execution Video From Syria Shows Appa-
rent War Crime*, The New York Times, 2.11. 2012,

(<http://www.nytimes.com/2012/11/03/world/middle-east/un-says-syria-execution-video-shows-apparent-war-crime.html>). <http://www.guardian.co.uk/world/middle-east-live/2012/nov/02/syria-conflict-rebel-war-crime-video-live-block-5093e0adb579f74bac76496b>

The World's Next Genocide, The New York Times, 15.
11. 2012, (http://www.nytimes.com/2012/11/16/opinion/the-worlds-next-genocide.html?_r=0).

- *Syria conflict: rebel 'war crime' caught on video -
Friday 2 November 2012*, The Guardian, 2.11.2012,
(<http://www.guardian.co.uk/world/middle-east-live/2012/nov/02/syria-conflict-rebel-war-crime-video-live#block-5093e0adb579f74bac76496b>).

- *Guide to the Syrian opposition*, BBC, 12. 11. 2012,
(<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15798218>).

Zpráva zvláštní zpravodajky OSN pro otázky násilí páchaného vůči ženám

Markéta Glacová

Zvláštní zpravodajka OSN pro otázky násilí páchané-
ho vůči ženám Rashida Manjoo zveřejnila v květnu
2012 zprávu týkající se zabíjení žen a dívek z důvo-
du pohlaví (*Report of the Special Rapporteur on vio-
lence against women, its causes and consequences*).
Ta vznikla jako výsledek práce expertní komise, jež byla
svolána v říjnu loňského roku. Jedná se už o třetí zprá-
vu, kterou zvláštní zpravodajka od svého jmenování v
roce 2009 na toto téma zveřejnila.

Vraždění žen kvůli příslušnosti k jejich pohlaví neboli
také femicide či feminicide představuje jednu z forem
tzv. gendercide, tedy selektivního masového vyvraž-
ďování na základě pohlaví. Jedná se o pojem vytvoře-
ný s cílem označit diskriminační a systematické násilí
na ženách, které často skončí smrtí. Jako násilné skut-
ky páchané na ženách se označují svévolné zadržová-
ní; mučení nebo kruté, nelidské či ponižující zacháze-
ní nebo trestání; mimosoudní popravy; sexuální násilí,
včetně znásilnění, sexuálního zneužívání a pohlavního
vykořisťování a jiné formy násilí [1]. Dle zmiňované

Sídlu projektu AHADI pro pomoc ohroženým ženám v DRK. Zdroj: www.flicker.com.

zprávy lze zabíjení žen s ohledem na jejich pohlaví v současnosti označit za globální jev. Problematická je ale skutečnost, že se tak často děje v rodině či komunitě a většinu takto motivovaných zabití mají na svědomí rodinní příslušníci nebo partneři obětí. Zpravidla tak jde o násilí, které je v souladu s tradicemi daného regionu, jež jsou hluboce zakořeněny v dané společnosti a považovány za všeobecně přijatelné chování. Omezení tohoto konání je tak nejen záležitostí politické vůle, ale také citlivou otázkou zasahující do samé podstaty kultury a uspořádání konkrétní společnosti.

Zpráva uvádí, že počet genderově motivovaných vražd žen v posledních letech značně vzrostl. Obvykle se však nejedná o novou formu násilí, ale pouze o extrémní projev již probíhajících násilností páchaných na ženách. Nejde tedy o ojedinělé incidenty, které vznikají náhle a nečekaně, ale o konečný projev dlouhodobě trvajících stavů, většinou úzce propojeného s početnými formami diskriminace a útlaku. Dle zvláštní zpravodajky OSN je na těchto případech znepokojující selhání státu jako instituce, jež by měla ze své podstaty takovému jednání bránit, či ho případně vyšetřit a potrestat.

Problém násilí na ženách se vyskytuje ve všech zemích světa, v mnoha z nich je však „maskován“ a považuje se za běžný projev spojený se zločinností, válkou, chudobou nebo kulturou. Nejčastěji se jedná o vraždy ze cti, zabíjení žen a dětí v uprchlických táborech a během ozbrojených konfliktů, zabíjení žen z důvodu nedodržení norem oblékání či vraždy z rasových, náboženských nebo etnických důvodů. Pro každou oblast je typická jiná forma vražd žen, v jižní Asii se jedná zejména o sebevraždy, sebeobětování či vraždy související s otázkami věna. V Evropě a USA dochází k zabíjení v důsledku partnerského násilí, Afrika, Asie a Tichomoří jsou charakteristické vraždami žen v důsledku obvinění z čarodějnictví, v muslimských státech se často jedná o tzv. vraždy ze cti a v Latinské Americe dochází k extrémně brutálním vraždám žen často spojeným s únosy a mučením.

Dle závěrů Rashidy Manjoo vede cesta k ukončení násilí páchaného na ženách skrze proměnu dané společnosti, kultury a tradic. Její návrh vyžaduje řešení založené na úplném dodržování mezinárodních standardů lidských práv. Všechny státy vyzývá k uskutečnění společenské transformace a k zajištění přístupu ke spravedlnosti, v konkrétních případech pak ke stíhání a potrestání trestných činů, jež byly na ženách spáchány, k ochraně obětí a k jejich odškodnění.

Protest proti násilí na ženách v DRK. Foto: www.flickr.com

V rámci svého mandátu tak bude zvláštní zpravodajka do budoucna usilovat o úpravu sociálních a kulturních vzorců chování mužů a žen a odstraňování předsudků. V konečném důsledku totiž lze násilí páchané na ženách zastavit pouze na základě úpravy jejich právní ochrany a s pomocí změny ve veřejné politice i struktuře společnosti.

Zpráva zvláštní zpravodajky však pravděpodobně obrát k lepšímu nepřinese. Jedná se totiž o dokument informativního charakteru, jenž je sice v závěru doplněn několika doporučeními avšak pouze v obecné rovině a nenavrhuje konkrétní účinné řešení, což vyplývá ze samotného mandátu zpravodajky. Smysl činnosti zvláštní zpravodajky i zprávy tak lze spatřovat zejména v možnosti vytvářet nátlak na některé státy, v nichž se násilí na ženách a jejich vraždy dějí celkem běžně, či v diskuzi, již na mezinárodní úrovni k tomuto tématu vede.

Poznámky

[1] Viz Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences nebo Communications report of Special Procedures (Human Rights Council).

Zdroje

- Manjoo, R.: *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Human Rights Council, Twentieth session, 23 May 2012, (http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf).

- Manjoo, R.: *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Summary report on the expert group meeting on gender-motivated killings of women*, Human Rights Council, Twentieth session, 16 May 2012, (http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session20/A-HRC-20-16-Add4_en.pdf).

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Co nového ve Štrasburku

Odpovědnost Ruska za dění v Moldávii a příliš nízké náhrady za vyvlastněný majetek

Hubert Smekal

Evropský soud pro lidská práva se sice od vydání posledního Bulletinu potýkal jen se dvěma kauzami označenými v systému HUDOC jako případy s nejvyšší důležitostí, ale o to významnějšími. Platí to především o případu *Catan a další proti Moldávii a Rusku* (stížnosti č. 43370/04, 8252/05 a 18454/06, rozsudek velkého senátu z 19. října 2012), v němž se štrasburský soud vyjádřil k zásadní otázce odpovědnosti států za události nastalé mimo jejich území. V roli stěžovatelů se ocitlo hned 170 Moldavanů – školáků a jejich rodičů, jimž se nelíbilo, že na území Podněstří nemohou děti studovat v latině, ale pouze v cyrilici. Takzvaná Podněsterská moldavská republika se od Moldávie odštěpila v září 1990, avšak mezinárodně není uznávána. Samotná Moldávie v tomto regionu u hranic s Ukrajinou není schopna vykonávat suverénní moc, jelikož konkurenční mocenské centrum představuje Rusko, podporující vzpurnou oblast vojensky i materiálně.

Podněsterský jazykový zákon z roku 1992 stanovil, že jeden z oficiálních jazyků regionu – moldavština – může být psán pouze cyrilicí, nikoliv latinkou jako v Moldávii. Tento požadavek se začal posléze uplatňovat i ve školní výuce, přičemž neposlušné vzdělávací instituce byly zavřeny. Studenti vyžadující vzdělání v latině dojížděli do škol na území kontrované Moldávií nebo na hůře dostupná místa v Podněstří, což s sebou přinášelo také každodenní prohlídky a různé obstrukce jako například výhrůžky rodičům, že přijdou o místo v práci. Není se tedy moc co divit, když počty dotčených žáků záhy výrazně poklesly.

Školáci a jejich rodiče se obrátili na Evropský soud pro lidská práva v prosinci 2004, bohužel trvalo plných osm let, než se dočkali verdiktu. Velký senát se jednomyslně shodnul, že Moldávie se nedopustila porušení práva na vzdělání (čl. 2 Protokolu 1 k Úmluvě), naopak poměrem 16 ku 1 bylo shledáno vinným Rusko, které musí zaplatit každému stěžovateli 6 tisíc eur za nehmotnou újmu a dohromady 50 tisíc eur za náklady řízení. Štrasburský soud již v problému Podněstří rozhodoval v případě *Ilaşcu a další proti Moldávii a Rusku*, kdy konstatoval, že Podněstří spadá pod moldavskou jurisdikci, protože je součástí jeho území, nicméně vzhledem k ruské vojenské a hospodářské přítomnosti byla zodpovědná i Moskva.

Vládní budova v Tiraspolu, Podněstří; zdroj: Flickr (inzech)

V aktuálním případě *Catan* soud naznal, že Rusko stále podporuje separatistický režim, udržuje na jeho území obrovský (a početnými ruskými jednotkami dobře hlídáný) vojenský sklad a navíc dodává subvencovanou ropu, jakož i další hospodářskou pomoc. Na základě těchto skutečností soud shledal ruskou jurisdikci. Neobměkčila jej ani skutečnost, že Rusové přímo nezasahovali do provádění politik, stačila obecná „efektivní kontrola“ nad Podněstřím, aby ESLP prohlásil porušení čl. 2. Moldávie se sice snažila převzít kontrolu nad sporným územím, leč neúspěšně. Moldávská vláda aspoň všemožně podporovala školáky, aby se jim dostalo stejného vzdělání jako dětem ve zbytku země. Soud tuto aktivitu ocenil a potvrdil, že Moldávie právo na vzdělání neporušila.

Skutkové pozadí případu *Vistinš a Perepjolkins proti Lotyšsku* (stížnost č. 71243/01, rozsudek velkého senátu z 25. října 2012) je dosti zašmodrchané, zato hlavní poselství rozsudku naprosto jednoznačné – mezi náhradou za vyvlastněný majetek a jeho současnou hodnotou se musí nalézt rozumná rovnováha. To se Lotyšsku nepovedlo, čímž se dopustilo porušení práva na ochranu majetku (čl. 1 Protokolu 1 k Úmluvě). Většina soudců (12 ku 5) se shodla, že při vyvlastnění mohla být majitelům pozemku poskytnuta nižší než tržní hodnota, nicméně částka nesměla být nepřiměřeně malá. Za zmínku rozhodně stojí skutečnost, že stěžovatelé se do Štrasburku obrátili v červnu 2001, tudíž na rozsudek čekali více než jedenáct let!

Nezávislost' súdov: Je slovenské súdnictvo schopné sebareflexie?

Martin Bobák

Začiatkom októbra sa v médiách objavila správa o trestnom oznámení proti dokumentaristke Zuzane Piussi. Režisérka údajne narušila osobnostné práva sudkyne Kožíkovej, pretože jej súkromný rozhovor so Zuzanou Laukovou, dcérou zosnulej sudkyne, bol bez výslovného súhlasu Kožíkovej protiprávne[1] natočený a následne uverejnený ako súčasť dokumentu *Nemoc tretej moci* (2011).[2]

Piussi zacielila investigatívny hľadáčik na súčasný stav slovenského súdnictva, kde je pojem nezávislosti súdov zľahka zneužívaný oproti tomu, ako je konceptuálne zakotvený v ostatných európskych štátoch.[3] Zámerom filmu je odhaliť a usporiadať fakty o moci slovenských justičných pohľadárov, ktorí pretvárajú prostredníctvom osobného nátlaku a inštitucionalizovaných disciplinárnych konaní s „neposlušnými“ sudcami slovenskú justíciu v nedôveryhodnú zložku štátnej moci. Zuzana Piussi prostredníctvom rozhovorov s kritikmi, ale i konfrontáciou predsedu Súdnej rady Štefana Harabina znázorňuje protichodné pohľady na fungovanie súčasnej správy slovenského súdnictva. Pravdepodobne najväčším prínosom filmu je, že ukazuje neschopnosť kritizovaných jedincov dôveryhodne vysvetliť ich nápadne podozrivé konanie.

Aké právne problémy sú teda spojené s týmto dokumentom? Z obsahovej stránky diela ide o verejnú kritiku stavu slovenského súdnictva. Trestné oznámenie namierené proti režisérke Piussi prináša relatívne novú úroveň do konfliktu osobnostných práv a slobody prejavu, pretože doteraz takéto spory zostávali len v občianskoprávnej rovine interpretovanej prizmatom noriem ústavných. Využitím práva podať trestné oznámenie Kožíková prehodila na vyšší prevodový stupeň v boji s novinármi a inými kritikmi, ktorí trefne poukazujú na disfunkcie súdnictva.

Nezávislosť súdov[4] je nutnou zložkou legitímneho výkonu súdnej moci, pretože už z definície je logicky jasné, že závislý súd nemôže poskytnúť vhodné fórum pre vyriešenie právnych vecí. Závislý súd sa javí skôr ako súčasť exekutívy, štátnej správy. Na Slovensku bola v roku 2001 ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR, založená Súdna rada. Zámerom bolo po vzore vyspelých demokracií vytvoriť progresívny orgán zaručujúci sudcom nezávislosť a samostatnosť.[5] Zdá sa, že právomoci kontroly nezávislosti súdov udelené vzniknutej Súdnej rade sú v posledných rokoch zneužívané napríklad k disciplinár-

ným stíhaniam sudcov,[6] ktorí kritizujú stav slovenského súdnictva. „Disciplinárky“ spôsobujú navonok skrytý tlak na sudcov. Na Slovensku sa takto vytvárajú faktické zábrany pre naplnenie Ústavou prikázaného sudcovského sľubu, a teda rozhodovať na základe najlepšieho presvedčenia, nezávisle a nestranné.[7] Exemplárne prípady nekonformných sudcov stíhaných pred Disciplinárnym súdom vytvárajú atmosféru strachu v zložke štátnej moci, ktorá má právne veci posudzovať nezávisle a nestranné. Súdnou radou propagovaný akcent na nezávislosť súdnictva tak paradoxne pretvára slovenské sudy v závislé.

Kritika štandardov nezávislosti slovenského súdnictva znázornená v dokumente Zuzany Piussi je nesporne významným krokom k vyjadreniu verejnej nespokojnosti. Skutočnosť je ale taká, že žaloby proti porušeniu osobnostných práv sudcov sa azda už stali aj súčasťou slovenského folklórného bohatstva. Harabin sa viackrát úspešne bránil proti difamačným vyjadreniam na jeho adresu.[8] Tieto konania ale vždy prebiehali v občianskoprávnej rovine, kde do konfliktu prichádzali osobnostné práva a právo na slobodu slova. Kožikovej trestné oznámenie proti Zuzane Piussi predstavuje nový spôsob, ako sa údajne poškodený sudca môže domáhať spravodlivosti.[9] Zábery zo skrytej kamery, ktoré ale režisérke slúžili k poodhaleniu zákulisia jedného z problémov v slovenskom súdnictve, poskytli verejnosti cenné informácie o tom, ako to asi v súdnictve môže vyzeráť. Takéto zábery by zrejme nebolo možné natočiť so súhlasom nahrávanej sudkyne, čím by spoločnosť bola ochudobnená o cenné informácie o stave slovenských súdov.

Preto pokladám otázku, či sudcovia a sudy, ktoré ašpirujú na post legitímne rozhodujúcich inštitúcií, nemajú byť pravidelne podrobované kritike? Či sudcovia (a justiční pohlavári) môžu vytvárať dostatočne kvalitné hodnoty aj bez adresnej spoločenskej kritiky, alebo takáto kritika azda prináša ďalší korektív sudcovskej nezávislosti? Zatrpnutá obrana (alebo právny protiútok) proti subjektom, ktoré kritizujú pomery v súdnictve, sa stáva prehrou slovenského súdnictva ako takého.

Nezáleží na tom, či kritika prostredníctvom karikatúr, článkov, reportáží alebo inej autorskej tvorby mieri na očividné prešľapy sudcov alebo na ich nezávislosť, dôležitou sa javí neschopnosť sebareflexie súdnej moci. Pokým sa sudcovia budú brániť proti akýmkoľvek výrokom na ich adresu, pokým budú umelo vytvárať zdanie ich nezávislosti, spoločnosť zrejme nebude plnohodnotne dôverovať právu a súdom. Usudzujem tak, pretože transparentné a kritike otvorené systémy nepochybne vytvárajú zdanie (a niekedy skutočne aj také sú), že spoločnosť môže otvorene pozorovať a kontrolovať, čo sa deje v zákulisí. Netransparentné a kritiku nereflektujúce systémy neprejavujú snahu o poznanie spoločenskej spätnej vazby a uzatvárajú sa pred ňou. Napokon i z výsledkov prieskumu Eurobarometer 74 plynie, že až 65 % opýtaných respondentov považuje slovenské sudy za nedôveryhodné. V porovnaní s priemernou nedôverou v sudy v členských krajinách EU (48 %) nedôvera v slovenské sudy dosahuje alarmujúcu hodnotu.[10] Dôvera v sudy môže byť zvýšená aj ak: 1) budú sudcovia schopní reflektovať na nich cieľnú kritiku, 2) v prípa-

Sudca pred Disciplinárnym súdom SR. Záber z dokumentu Nemoc tretej moci (2011); zdroj: www.dafilms.cz

doch flagrantných previnení nezlučiteľných s funkciou nezávislého arbitra títo sudcovia rezignujú. Za súčasného stavu je ale naivné predpokladať, že tieto odvážne návrhy môžu byť efektívne uvedené v prax.

Obiter Dictum

Nestrannosť a nezávislosť niektorých sudcov slovenského Ústavného súdu nenaplnili požiadavky testu „doctrine of appearances“ [11] pred štrasburským súdom, [12] a to paradoxne vo veci disciplinárneho konania proti Štefanovi Harabinovi. Ponaučením môže azda byť len to, že nutné podmienky spravodlivého procesu musia byť dodržané aj pri posudzovaní tých, ktorí môžu reprodukovat' neistotu súdneho stavu.

Za zmienku ešte stojí bod č. 139 vyššie uvedeného rozhodnutia, kde ESLP poukazuje na existenciu „doctrine of necessity.“ Táto doktrína zabezpečuje, aby inak vyhlásený sudca rozhodoval v konkrétnom spore, pretože ak by rozhodovať nemohol, následky by mohli vyústiť v nespravodlivosť. ESLP ale netestoval kompatibilitu doktríny s čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Poznámky

[1] Na základe dikcie § 377 zákona 300/2005 Z.z., Trestného zákona, skutková podstata „Porušenie dôvernosti ústneho prejavu a iného prejavu osobnej povahy.“

[2] Nemoc tretej moci k nahliadnutiu na stránkach Občianskeho denníku Changenet.sk [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <<http://www.changenet.sk/?section=kampane&x=689952>>.

[3] V dokumente sa Jana Dubovcová, rezignovaná sudkyňa, držiteľka ocenenia Biela vrana a súčasná slovenská ombudsmanka, vyjadruje k zneužívaniu pojmu nezávislosti súdov. Podľa jej vyjadrení niektorí vedúci justiční funkcionári operujú s pojmom nezávislosti súdov, pretože sa barikadujú pred kontrolnými zásahmi voči ich vlastným justičným a spoločenským prešľapom. Bezmedzne si tak udržiujú nadobudnutú moc.

[4] Čl. 145 Ústavy Slovenskej republiky.

[5] Existencia Súdnej rady posilňuje nehierarchické usporiadanie moci legislatívnej, výkonnej a súdnej.

Prebiehajúce disciplinárne stíhania proti sudcom ako i rozhodnutia Disciplinárneho súdu SR dostupné na stránkach Súdnej rady Slovenskej republiky [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <<http://www.sudnarada.gov.sk/databazy/>>.

[7] Sľub sudcu podľa čl. 145 (4) Ústavy Slovenskej republiky.

[8] Napríklad Harabin vysúdil 3 milióny – aj za karikatúry. Denník SME, 15.2.2006. [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <<http://www.sme.sk/c/2591882/harabin-vysudil-3-miliony-aj-za-karikatury.html>>.

[9] Organizácia VIA IURIS spracovala prehľadnú argumentáciu v prospech Piussi. Trestné stíhanie Zuzany

Piussi je neopodstatnené. 31.10.2012 [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <<http://www.changenet.sk/?section=spr&x=688400&cat=14658>>.

[10] Eurobarometer 74: Verejná mienka v Európskej únii, Jeseň 2010. [online]. Str. 6, [cit. 2012-11-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_sk_sk_nat.pdf>.

[11] “Justice must not only be done, it must also be seen to be done.”

[12] Harabin proti Slovensku, Európsky súd pre ľudské práva, 20. november 2012, sťažnosť č. 58688/11.

Špatná péče o důchodce

Veřejný ochránce práv shledal porušení základních lidských práv v domově pro seniory

Melanie Phamová

Věk obyvatel v západní Evropě roste a státy se musí čím dál více zabývat otázkou péče o seniory. Vzhledem k charakteristice klientů se jedná o ošetrovatelství s určitým přesahem do lékařství, kde však nechybí ani humánní prvek a nutnost dodržování etických a jiných norem. Senioři umístění v domovech často trpí zhoršeným zdravotním stavem, který jim může způsobovat potíže při snaze se o sebe postarat, v horším případě se i bránit nebo dát okolí vědět o špatném zacházení.

Ombudsman označil péči o důchodce za špatnou

V roce 2006 tehdejší ochránce práv Otakar Motejl provedl prohlídku soukromého sanatoria, které sice domovem pro seniory podle právních předpisů není, ale jako zařízení poskytující péči obdobnou zdravotnickým zařízením a ústavům sociální péče na ni dopadá působnost ombudsmana. Ten zde shledal řadu vážných porušení; od špatné evidence smluv o poskytování péče a ubytování, a tudíž skoro nedohledatelný systém finančních příjmů a jejich výší od tamních obyvatel, až po existenci postranic připevněných k posteli (jejichž použití náš právní řád v soukromých zařízeních zakazuje)[1].

Po těchto závažných upozorněních došlo k registraci sanatoria na Domov se zvláštním režimem. Zařízení minulý rok znovu navštívil ombudsman, ale ani Pavel Varvařovský nebyl s respektováním standardů určených pro tyto typy domovů spokojen. Zařízení následně reagovalo tvrzením, že všechna doporučení byla provedena a nedostatky odstraněny, s čímž však veřejný ochránce práv nesouhlasil.

Toalety bez soukromí

Pavel Varvařovský označil nemožnost uzamknout toalety, které jsou navíc mnohdy společné pro muže i ženy,

za porušení práva na soukromí a lidskou důstojnost. Pokud pro nemohoucnost seniora nelze použít společných toalet, používají se toaletní křesla přímo na pokojích. Tyto však nemají žádné zástěny, přičemž pokoje jsou vícelůžkové a některé dokonce průchozí. Zástěny nenajdeme ani v koupelnách, v nichž se při koupání nachází více uživatelů.

Zařízení pro seniory také neposkytovalo úložné prostory pro osobní věci, které si obyvatelé domova museli skladovat například v igelitových sáčcích pod postelami. Uživatelé veřejnému ochránci práv sami uvedli, že pak dochází k problémům se ztrácením věcí. Na tuto výtku reagovalo zařízení nabídkou uložit si cennosti v kanceláři, což ale ombudsmana stále nepřesvědčilo. Pro osoby, které jsou nuceny přijímat potravu na lůžku, neměl domov vhodné stolky. Ombudsman byl dle svých slov šokován zvolenou nápravou u seniorky, která se opařila horkou polévkou, přičemž náprava spočívala v tom, že se jí miska vždy trochu ochladila. Zařízení následně alespoň nakoupilo stolky, o jejichž vhodnosti však pracovníci Kanceláře ombudsmana pochybují.

Za nedostatečnou považuje ombudsman i hromadnou dokumentaci a systém přidělování léků, u kterých nebylo možné zjistit poslední aktualizaci. Přidělování léků přitom musí být vždy aktuální a podle jednotlivých uživatelů, rozpis musí být datován a podepsán, aby bylo možné určit konkrétní zodpovědnou osobu. V opačném případě může nastat stav umožňující úmyslné podávání vyšších dávek medikace[2].

Zařízení sice na výtky ombudsmana reagovalo, avšak nedostatečně. Ačkoliv veřejný ochránce práv nedisponuje možností za porušování práv sankcionovat, dostává se jeho výstupům i mediální pozornosti, která může být v rámci zlepšování situace a odstraňování problémů přínosem. V tomto případě ombudsman navíc vyzval příslušný krajský úřad, aby zařízení zrušil registraci v Registru poskytovatelů sociálních služeb. Tento úkon však neřeší příčinu problémů, a to nedostatek míst pro seniory v domovech. Ti se pak i z nedostatku možností mohou svěřit do péče neregistrovaným zařízením fungujícím jen jako zařízení obdobné domovu pro seniory, bez ohledu na jeho právní status.

Poznámky

[1] MOTEJL, Otakar. Zpráva z návštěvy zařízení: Sanatorium MUDr. Hany Tomášové, spol. s r. o., Jevišovka: Zpráva z návštěvy sanatoria. In: Veřejný ochránce práv [online]. 2006 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/zarizeni-socialnich-sluzeb/zprava-z-navstevy-sanatoria/>.

[2] VARVAŘOVSKÝ, Pavel. ZPRÁVA Z NÁVŠTĚVY ZAŘÍZENÍ: Domov se zvláštním režimem SENIORPROJEKT s.r.o. In: Veřejný ochránce práv [online]. 2012 [cit. 2012-11-19]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/Zprava_z_NZ_DDS_Jevisovka.pdf.

ESLP: I přes zákonnou garanci Polsko efektivně brání interrupcím

Michaela Smolková

Dne 30. října 2012 vydal Evropský soud pro lidská práva rozsudek ve věci *P. a S. proti Polsku*[1]. V roce 2008 byla P. ve věku 14 let znásilněna a otěhotněla. Slečna P. se proto rozhodla podstoupit interrupci. Dle restriktivní polské legislativy je ženám umožněno podstoupit interrupci pouze v případě ohrožení života či zdraví matky, závažného poškození plodu či v případě, že těhotenství je důsledkem trestného činu.

Stěžovatelka P. s žádostí o informace a provedení zákroku neúspěšně oslovila lokální nemocnice. Lublinská nemocnice provedení interrupce odmítla a vydala tiskovou zprávu, která způsobila medializaci úmyslu stěžovatelky nejen v lokálním, ale i národním měřítku.

Následně byla stěžovatelka P. hospitalizována ve Varšavě a opakovaně obtěžována protipotratovými aktivisty. Po tlaku veřejnosti na nemocnici ve Varšavě ji P. a její matka S. opustily. Poté byly dopraveny k několikahodinovému výslechu na policii. Případ pokračoval řízením o zbavení rodičovské zodpovědnosti matky S., neboť dle polských orgánů matka dceru k podstoupení interrupce nutila a P. byla umístěna do zařízení pro péči o nezletilé. Až po stížnosti podané u Ministerstva zdravotnictví byla P. převezena do vzdáleného Gdaňsku a potrat byl

legálně proveden. Paradoxně však bylo následně trestní stíhání zahájeno rovněž proti samotné P. pro podezření z pohlavního zneužití, neboť chlapec, který P. znásilnil, byl nezletilý.

Štrasburský soud ve věci P. a S. proti Polsku vyslovil porušení práva na soukromí stěžovatelek způsobené rozpor mezi zákonnou garancí práva na potrat a faktickou nemožností jeho provedení. Tento rozpor byl způsobený omezením přístupu stěžovatelek k informacím o podmínkách provedení potratu a absencí jednotně zakotveného procesního postupu, který by P. zaručil možnost toto právo uplatnit. Jako ospravedlnění ESLP neakceptoval ani námitku výhrady svědomí lublinských lékařů, neboť tito neodkázali stěžovatelky na jiného lékaře, který by uvedený zákrok provedl.

Druhé porušení čl. 8 Úmluvy shledal ESPL ve zveřejnění údajů o stěžovateli P., které umožnily třetím osobám stěžovatelku identifikovat a následně obtěžovat. Fakt, že v Polsku probíhá kontroverzní diskuze ve věci interrupcí, nezbavoval zdravotníky povinnosti mlčenlivosti.

V umístění stěžovatelky do zařízení pro péči o nezletilé shledal ESLP porušení práva na osobní svobodu, neboť účelem umístění stěžovatelky P. do zařízení bylo oddělit ji od její matky a zabránit potratu. Soud důrazně odsoudil zahájení trestního řízení proti P. v situaci, kdy sama byla obětí daného trestného činu. S ohledem na kumulativní efekt uvedených jednání ve zranitelné situaci stěžovatelky v kombinaci s liknavostí, zmatky a nedostatkem objektivního poradenství ze strany zdravotního personálu vyslovil štrasburský soud porušení čl. 3 a přiznal stěžovatelkám spravedlivé zadostiučinění v celkové výši 45 tisíc eur a 16 tisíc eur náhrady nákladů řízení.

Případ P. a S. proti Polsku dokládá, že i když Polsko v úzce vymezených případech garantuje právo na potrat zákonem, je stále jeho realizace i v tak tristních případech, jako byla situace stěžovatelky, často obtížná. Za tuto praxi bylo Polsko pokáráno nejen samotným ESLP (*Tysiąc proti Polsku* [2]), ale také Výborem pro odstranění diskriminace žen[3].

Poznámky

[1] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *P. a S. proti Polsku* ze dne 30. 10. 2012, stížnost č. 57375/08.

[2] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *Tysiąc proti Polsku* ze dne 20. 3. 2007, stížnost č. 5410/03.

[3] *Závěrečná doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen*, CEDAW/C/POL/CO/6, 37. zasedání, 2007.

3) Mezinárodní politika a lidská práva

Pravidelná obměna Rady OSN pro lidská práva Přispějí noví členové k posílení, či oslabení Rady?

Kristina Hornáčková

Volby bez soutěže nejsou volbami. Toto prohlášení vydala organizace Human Rights Watch společně s dalšími NGOs, které se domnívají, že takové volby snižují nároky kladené na členy Rady OSN pro lidská práva, jediného univerzálního orgánu zabývajícího se podporou a ochranou lidských práv ve světě.

Nekompetitivní volby

Volba nových členů Rady proběhla dne 12. listopadu 2012 na zasedání Valného shromáždění OSN. Na 18 uprázdněných křesel přitom kandidoval skoro stejný počet států. Jedině ve skupině západoevropských a ostatních zemí kandidoval větší počet států, než bylo volných křesel. Irsko, Německo, Řecko, Švédsko a Spojené státy americké se utkaly o tři místa, která byla obsazena Irskem, Německem a USA. Ostatní kandidáti, a tím pádem i noví členové, jsou uvedeni v tabulce níže.

ských práv, aby do Rady nekandidovaly. V letošním roce kritika směřovala zejména na Etiopii, Pákistán, Spojené arabské emiráty a Venezuelu.

Povahu samotného orgánu však určují především jeho členové, kteří se třikrát ročně scházejí na zasedání v ženevském Sále lidských práv. Především africké státy se však drží politiky pět kandidátů na pět míst. I když to v letošním roce vypadalo, že by mohlo být o jednu zemi navíc, Súdán svoji kandidaturu pod tlakem stáhl. Lidskoprávní organizace v minulosti přiměly ke stažení kandidatury například Bělorusko, Írán či Sýrii. Otázkou však zůstává, zda by naopak účast těchto států v Radě nebyla příležitostí, jak jejich lidskoprávní politiku ovlivňovat. Na druhou stranu, členy Rady by měly být státy, které se dlouhodobě věnují ochraně lidských práv a samy je dodržují.

Zdroje:

- Amnesty International (2012). 2012 Elections to the UN Human Rights Council, 15. listopadu 2012. (<http://www.amnesty.org/en/united-nations/human-rights-council/human-rights-council-elections>)

- Human Rights Watch (2012). UN: Noncompetitive Elections Weaken Rights Council, 12. listopadu 2012. (<http://www.hrw.org/news/2012/11/12/un-noncompetitive-elections-weaken-rights-council>)

Kandidátské státy a počet volných míst v regionálních skupinách. Zdroj: UN, www.un.org

Africké státy (5)	Asijské státy (5)	Východní Evropa (2)	Latinská Amerika (3)	Západní Evropa a ostatní (3)
Etiopie	Japonsko	Černá Hora	Argentina	Irsko
Gabon	Jižní Korea	Estonsko	Brazílie	Německo
Keňa	Kazachstán		Venezuela	Řecko
Pobřeží slonoviny	Pákistán			Švédsko
Sierra Leone	Spojené arabské emiráty			USA

V Radě pro lidská práva jsou státy rozděleny do regionálních skupin, dohromady pak Radu tvoří 47 členů. Volby probíhají tajně a každý kandidát potřebuje ke zvolení 97 z celkových 193 hlasů Valného shromáždění. Hlasování probíhá každoročně od roku 2006, kdy Rada v rámci reformy OSN nahradila Komisi pro lidská práva. V prvních letech si státy rozdělily mandáty na jednoleté, dvouleté a tříleté. V současnosti je funkční období tříleté, přičemž členové mohou být znovuzvoleni, pokud nepůsobili v Radě ve dvou navazujících funkčních obdobích.

Charakter členů Rady

Amnesty International, Human Rights Watch a další nevládní organizace každoročně vydávají podrobné zprávy o stavu lidských práv v kandidátských zemích a snaží se apelovat na státy, které nesplňují standardy ochrany lid-

Zasedání Rady v sále lidských práv. Autor: Jean-Marc Ferré Zdroj: UN Photo, www.unmultimedia.org

Právo být zapomenut

Hrozba pro internetovou svobodu nebo smysluplná ochrana pro neopatrné?

Tereza Doležalová

Rada EU pro spravedlnost a vnitřní věci na svém zasedání 25. října projednávala mimo jiné návrh nařízení o ochraně osobních údajů, zpracovávání a volném pohybu dat[1]. Návrh předložený na začátku tohoto roku Evropskou komisařkou pro spravedlnost, základní práva a občanství Viviane Redingovou upravuje zastaralou směrnici z roku 1995 (95/46/ES[2]) a jeho deklarovaným cílem je ulehčit administrativu vládám i korporacím a zároveň posílit ochranu soukromí, a to především soukromí uživatelů služeb na internetu. Zatímco však většina společností vítá snahu o sjednocení dosud relativně rozdílné legislativy jednotlivých států EU, mnohé také jedním dechem dodávají, že nařízení vážně ohrozí svobodu projevu na internetu. Tato kritika se týká především článku 17, který zavádí zcela nové právo, a to „právo být zapomenut“.

Kritizované ustanovení opravňuje každý „subjekt údajů“ požadovat po tom, kdo spravuje jeho osobní data, aby je smazal a zdržel se jejich dalšího šíření. Navíc, pokud taková data jejich správce zveřejnil, je povinen využít veškeré dostupné technické prostředky, aby o žádosti o smazání a nešíření údajů informoval ty, kdo data v důsledku jejich zveřejnění dále zpracovávají. Smazání údajů pak lze odmítnout pouze v případě, že jsou zpracovávány výlučně pro „účely žurnalistiky nebo účely uměleckého či literárního projevu“ (čl. 80) či pro účely „historického, statistického nebo vědeckého výzkumu“ (čl. 83). Sankcí za porušení těchto ustanovení, která musí dodržovat všichni, kdo spravují data na území EU nebo údaje subjektů žijících v EU, je pokuta, jež v případě podniků může sahát až do výše 2 % z jejich celosvětového ročního obrátu.

Právo být zapomenut v praxi znamená, že bude možné požádat například o odstranění kompromitující fotografie umístěné na internet v podroušeném stavu a zároveň o její „zapomenutí“ všemi, kdo již fotografii stihli zveřejnit na svých stránkách či profilech. Problematická je však otázka, na kterou upozornil poradce Googlu v oblasti ochrany soukromí Peter Fleischer, tedy zda by měli provozovatelé sociálních sítí mazat inkriminovaný obsah z dalších profilů i bez souhlasu jejich majitelů. Nevyústí to v orwellovské určování budoucnosti skrze vhodné upravnování minulosti? Nebude pro společnosti jedinou technicky dostupnou možností, jak se vyhnout vysokým sankcím, vyhledávání dotyčné osoby či informace pro jistotu zcela zakázat a tedy významně cenzurovat internet? Tyto a další obavy jsou samozřejmě za situace, kdy internet představuje globální úložiště a zdroj informací, jež si už lidé nepovažují za nutné pamatovat, zcela pochopitelné.

Zasedání Rady v síle lidských práv. Autor: Jean-Marc Ferré. Zdroj: UN Photo. www.unmultimedia.org.

Stejně tak je pochopitelný i strach amerických společností a odborníků z omezení svobody projevu na internetu, neboť, jak trefně poznamenal profesor práva na univerzitě George Washingtona Jeffrey Rosen, celá debata o právu být zapomenut je především střetem evropského a amerického pojetí rovnováhy práva na soukromí a na svobodu projevu. Zatímco totiž v USA právo na soukromí není ústavně zakotveno, v Evropě je, snad v důsledku negativních historických zkušeností, právem zcela klíčovým. Také samotné právo být zapomenut má své kořeny v Evropě, konkrétně ve francouzském *droit à l'oubli* tedy nepřipomínání minulých událostí či zločinů, které již nejsou relevantní pro současné dění a jejichž opětovné propírání může snadno zkompromitovat a trvale stigmatizovat ty, jichž se týkají. Překvapivé však může být, že právo být zapomenut není ani americkému právu zcela neznámé. To dokazuje mimo jiné případ *Melvin v. Reid*, ve kterém kalifornský soud v roce 1931 rozhodl, že připomínání minulosti bývalé prostitutky porušuje její právo „usilovat o štěstí a dosáhnout jej“[3].

Je tedy třeba obávat se konce svobodného internetu nebo je na místě spíše radovat se z toho, že naše osobní údaje již nebudou v rukou jednotlivých společností, ale nás samotných? Domnívám se, že spíše první je pravdou. Ano, giganti typu Facebooku či Googlu o svých uživatelích shromažďují velké množství osobních údajů a je zcela zřejmé, že by o této skutečnosti stejně jako o způsobu následného využití dat tyto uživatele měli srozumitelně informovat. Uživatelé by zcela logicky měli mít i možnost službu, za jejíž užívání konec konců poskytováním dat *de facto* platí, opustit a požádat o smazání veškerých jejich údajů z databází poskytovatele této služby. Nicméně právo být zapomenut je zcela neodůvodnitelným luxusem, skrze nějž se osobní odpovědnost jednotlivce za jeho chování a odpovědné nakládání s osobními údaji přenáší na společnosti. Proč by Google měl zajistit, aby se v případě vaší kandidatury do senátu voliči

na internetu nedostali k fotografii zobrazující vás s právě zastřeleným slonem s odříznutými kly? Neměli bychom spíš my jednat tak, abychom své chování nemuseli v budoucnu zapírat, a zároveň vždy pečlivě zvažovat, jaké množství informací a jaké povahy o sobě chceme zveřejnit? Právo být zapomenut, domnívám se, je v tomto ohledu jedním z mnoha prvoplánových řešení přednostnějších zavádění nových pravidel a sankcí před snahou o hlubší a trvalejší změnu v chování a smýšlení člověka.

Poznámky

[1] Informace o procesu projednávání návrhu včetně jeho znění najdete na [http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0011\(COD\)#tab-0](http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2012/0011(COD)#tab-0).

[2] Text směrnice viz <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:15:31995L0046:CS:PDF>.

[3] Více k tomuto případu i porovnání evropského a amerického pojetí práva být zapomenut viz: Mantelero, A.: U.S. Concern about the European Right to Be Forgotten and Free Speech: Much Ado about Nothing?, *Contratto e Impresa/Europa*, 2-2012, dostupné přes SSRN (<http://ssrn.com/abstract=2169615>).

Zdroje

- Rosen, J.: The Right to Be Forgotten. *Stanford Law Review*, 13. 2. 2012 (<http://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox/right-to-be-forgotten>).

- Warman, M.: Digital 'right to be forgotten' will be made EU law. *The Telegraph*, 25. 1. 2012 (<http://www.telegraph.co.uk/technology/news/9038589/Digital-right-to-be-forgotten-will-be-made-EU-law.html>).

Írán odsouzen za masivní porušování lidských práv

Rozsudek a doporučení Íránského tribunálu

Tereza Doležalová

Íránský tribunál, exilové hnutí snažící se o kvazisoudní prošetření poprav odpůrců íránského režimu v letech 1981 až 1988, o němž jsme informovali v říjnovém čísle Bulletinu, vynesl 27. října mezitímní rozsudek nad Íránskou islámskou republikou. Tribunál ji na základě obyčejového mezinárodního práva vztahujícího se na Írán v 80. letech shledal vinnou z masivního porušování lidských práv. Íránský režim se podle šestičlenného soudu, v němž zasedli mimo jiné jihoafrický profesor mezinárodního práva John Dugard či bývalá poradkyně OSN pro lidská práva Patricia Sellers, dopustil vražd, mučení, neoprávněného uvěznění, sexuálního násilí, pronásledování a zapříčinil nucená zmizení [1].

Na základě tří denního procesu, který se uskutečnil v haagském Paláci míru, sídle Mezinárodního soudního dvora,

a již dříve vydané zprávy Komise pro pravdu Íránský tribunál kromě rozsudku vydal i několik doporučení. V rámci nich mimo jiné požaduje prošetření událostí Íránskou islámskou republikou, Radou OSN pro lidská práva i Organizací islámské spolupráce a volá po uplatnění univerzální jurisdikce, tedy po globálním stíhání pachatelů jednotlivými státy. Za zmínku zcela určitě stojí i skutečnost, že celý proces bylo možné živě sledovat online, a ačkoliv se íránský režim snažil toto i další zahraniční vysílání blokovat, části procesu se přece jen k mnoha Íráncům dostaly.

Ačkoliv Írán ani mezinárodní organizace zmíněné v rozsudku na zasedání Íránského tribunálu a ani na jeho výstupy nijak nereagovaly, rozsudek a tedy i povědomí o událostech, které se v Íránu v 80. letech odehrály, se díky pozornosti světových médií rychle rozšířily. Je ovšem otázkou, zda se stejně tak v budoucnu rozšíří i samotný fenomén „lidových“ soudů, tedy mechanismu, skrze nějž se, jak poznamenal jeden z prokurátorů tribunálu Sir Geoffrey Nice, světoví občané stávají součástí v právu nezakotveného, přesto však navýsost legitimního systému mezinárodní spravedlnosti.

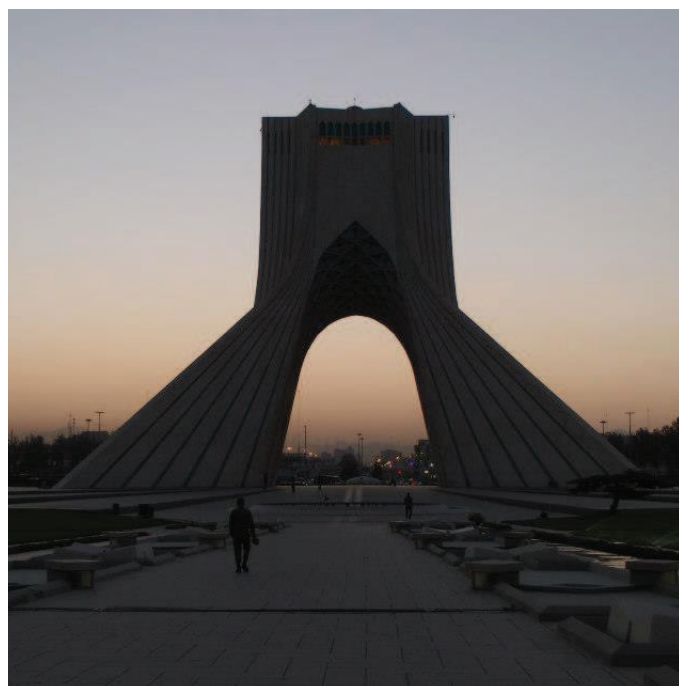
Poznámky

[1] Rozsudek viz <http://www.irantribunal.com/Eng/PDF/Iran%20Tribunal%20%20Preliminary%20judgment.pdf>.

Zdroje

- Bowcott, O.: Khomeini regime committed gross human rights abuses, finds tribunal; *guardian.co.uk*, 4. 11. 2012 (<http://www.guardian.co.uk/world/2012/nov/04/khomeini-regime-human-rights-abuses>).

- Judgement time, *Economist*, 30. 10. 2012 (<http://www.economist.com/blogs/newsbook/2012/10/iran-1988>).

Teherán, Foto: Hubert Snekal

4) Česká republika a lidská práva

Poslanecká imunita v průběhu soudního řízení

Miroslav Knob

Dne 7. listopadu 2012 vznikl poslanecký mandát poslanci Romanu Pekárkovi (ODS), který byl tou dobou prvoinstančním soudem nepravomocně odsouzen za spáchání hospodářského trestného činu. Poslanec Pekárka se proti rozhodnutí prvoinstančního soudu odvolal a v současné době je věc ve stádiu projednávání před Vrchním soudem v Praze. V souvislosti se vznikem jeho mandátu však vystala zajímavá otázka. Dopadá na toto řízení jeho poslanecká imunita? Musí soud žádat sněmovnu o jeho vydání? Na tyto otázky se pokusí odpovědět následující text.

Problematika trestněprávní imunity, tedy v případě české Ústavy procesní exempce v trestním řízení, je upravena v ustanovení čl. 27 odst. 4. Ústavy, které říká, že poslance (ani senátora) nelze trestně stíhat bez souhlasu komory. Je proto zřejmé, že v případě vzniku mandátu v průběhu trestního stíhání je nutné poslance vydat (souhlasem příslušné komory) a odepření souhlasu je překážkou v dalším pokračování trestního stíhání. Jistá nejasnost však může nastat v případě, že mandát vznikne již odsouzenému (byť nepravomocně) poslanci; v takovém případě totiž již přísně vzato nejde o trestní stíhání, jak jej chápe trestní řád

Při pohledu do komentářové literatury je i odpověď na tuto otázku zřejmá. Nejnovější komentář z pera autorů (převážně) z Právnické fakulty v Brně k ustanovení čl. 27 odst. 4 Ústavy uvádí, že „[t]restním stíháním se rozumí

úsek trestního řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, popřípadě jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé [§ 12 odst. 1) TR].“ [1] V tomto smyslu je tedy ztotožněn ústavní pojem „trestní stíhání“ s trestním řízením jako celkem. Tento výklad však není zcela nesporný.

Ústavodárce se již v důvodové zprávě přihlašuje k historickému chápání imunity poslance jako ochrany parlamentu a jeho členů před panovníkem. Lze proto argumentovat, že smyslem imunity je chránit poslance před nespravedlivým stíháním, před zlovůli moci výkonné. Naopak ve fázi, kdy již probíhá řízení před nezávislým soudem, je zájem na ochraně parlamentu a poslance slabší. Na základě tohoto alternativního výkladu by tedy nebylo nutné požadovat soudem vydání poslance k trestnímu řízení.

Přesto však vrchní soud o vydání poslance Pekárka požádal (ostatně, učinil tak v souladu s většinovým názorem na interpretaci ustanovení čl. 27 odst. 4 Ústavy). Tento krok byl zcela pochopitelný, i kdyby Ústava připouštěla obě dvě varianty, je vždy lepší souhlas komory mít, než nemít. Zvláště když politická prohlášení členů Poslanecké sněmovny zjevně naznačují, že mají v plánu svého kolegu vydat.

Zdroj

[1] Bahýlová, L. a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, str. 398.

Roman Pekárka; www.rovninky.cz

Zpráva z hodnocení lidských práv v ČR na půdě OSN

Štěpán Výborný

V rámci doktorského studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity jsem měl příležitost navštívit 22. října 2012 zasedání Rady pro lidská práva Organizace spojených národů v Ženevě. Hlavní hvězdou dopoledního programu tu byla Česká republika, konkrétně přezkum zdejšího dodržování základních lidských práv a svobod. O OSN, tak jako o každé nadnárodní organizaci kolují rozličné a ne vždy pozitivní zvěsti, a proto jsem byl zvědav na vlastní zkušenost s jejím jednáním.

Prvním překvapením pro mě bylo, že na tribuně pro veřejnost jsem seděl se svým kolegou z FSS MU během celého jednání sám. OSN tedy nejspíše není pro studenty-turisty příliš lákavou destinací, na rozdíl například od institucí Evropské unie v Bruselu, které turisty vítají velmi často. Odlákání pozorovatelů mohlo ale napomoci přesvědčování ochranné služby u hlavního vstupu do komplexu OSN, která tvrdila, že se inkriminované zasedání v daný den určitě nekoná.

Samotné jednání začalo nutnými oficialitami, po nichž si vzal úvodní slovo vedoucího české delegace náměstek Ministra zahraničních věcí Vladimír Galuška (při jeho projevu se sál začal pomalu naplňovat zúčastněnými státy). V případě české úvodní řeči nezaznělo nic překvapivého, pronesená slova by bylo možno shrnout do věty: „ve všem děláme pokroky, víme, že někde bychom mohli být lepší, ale nám se současný stav lidských práv v ČR líbí a měl by se líbit i vám.“ Ostatně je třeba podotknout, že česká delegace vzala své slyšení velmi vážně, čemuž odpovídala velikost delegace (složená z pracovníků pěti ministerstev a úřadu vlády) i úroveň přípravy (dle neoficiálních informací oceněná i ze strany OSN, která na takovou pečlivost není při svých jednáních zvyklá).

Zajímavější část však nastala po úvodní řeči, kdy se mohly jednotlivé státy vyjádřit k dodržování lidských práv. První slovo (ironicky by bylo možno říci, že velmi příhodně) dostala Korejská lidově demokratická republika

Náměstek Vladimír Galuška, www.mzv.cz

a po ní následovalo dalších 60 zemí (včetně například Íránu, Iráku, Rwandy či Běloruska). Během jednání nastala žádná překvapení, když dle plánu hovořilo nejprve 33 zemí (pravidlem sice bývá 30, avšak 33 je v normě), poté následovala první česká reakce následovaná tentokrát už pravidelnými 30 příspěvky zbylých zemí. Přednesená kritika ale nebyla pro českou stranu překvapením, protože ta většinu dotazů znala již dopředu, a proto se s mnohými z nich vypořádala již v úvodní řeči (jedna země sice prý měla naznačovat, že by se mohla zeptat na něco jiného, ale takovéto narušení celého konceptu nenastalo). Celé setkání ukončila česká strana, která všem zemím poděkovala za skvělé připomínky a „slíbila, že se polepší“.

A co nám v oblasti dodržování lidských práv světové státy nejvíce vytýkaly? Nikoho asi nepřekvapí, že na prvním místě stála problematika diskriminace Romů (ve školách, v přístupu k zaměstnání, nenávislné trestné činy, existence sociálně vyloučených lokalit apod.). Vyjma Romů zaznívaly nejčastěji výtky na nedodržování základních práv dětí, především co se týče jejich života v dětských domovech či obchodu s nimi. Ostatní témata se objevovala pouze ojediněle (jako příklad mohu zmínit egyptský poukaz na nerovné postavení žen a mužů v ČR nebo běloruský důraz na špatné podmínky ve vězeňství a zneužívání institutu vazby). Všechny příspěvky se pak nesly v duchu obecných připomínek, pouze Německo ve své plamenné řeči požadovalo provedení konkrétních kroků a ne jen vedení řeči (sarkasticky bych poznamenal, že pro tuto výtku bylo jednání UPR nejlepším fórem).

Celkově mohu říci, že návštěva jednání Rady OSN pro lidská práva byla zajímavou zkušeností. Z tohoto článku nejspíše vyzněla určitá skepse nad pouhou (až bizarní) formalitou a neefektivností takovýchto setkání. Na druhou stranu ale považuji za příhodné vyslechnout si názory na stav lidských práv v ČR očima zahraničních pozorovatelů, protože pohled zvenjšku může být mnohdy užitečný a inspirativní.

HR Council: Rada OSN pro lidská práva, United States Mission Geneva

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Vendula Karásková – Miroslav Knob

Vnitrostátní právo

- Boučková, P.: České antidiskriminační právo pod vlivem judikatury ESLP, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Dudová, J.: Několik poznámek k právní vynutitelnosti veřejného zájmu na ochranu zdraví před hlukem, *Právní rozhledy* 21/2012.
- Hufová, A.: Střídací péče v judikatuře Ústavního soudu, *Právní rozhledy* 21/2012.
- *Jurisprudence* 7-8/2012 - téma čísla: 20 let Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v České republice.
- Koudelka, Z.: Podivné rozhodnutí Ústavního soudu, *Trestní právo* 11/2012.
- Kříž, J.: Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na náboženskou svobodu v České republice, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Matysová, M.: Odraz vlivu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod na ochranu osobních údajů v české rozhodovací praxi s ohledem na trestněprávní problematiku, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Scheu, H.: Evropská úmluva o lidských právech jako jednotící prvek v rámci fragmentace evropské ochrany lidských práv, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Svoboda, P.: Vliv Evropské úmluvy na české správní právo, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Šrolerová, K.: Odstoupení od závazků vyplývajících z Evropské úmluvy a ochraně lidských práv a základních svobod a jeho promítnutí v praxi, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Štefko, M.: Ochrana soukromí zaměstnanců ve světle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod,

Jurisprudence 7-8/2012.

- Šturma, P.: Příspěvek Evropské úmluvy o lidských právech k rozvoji mezinárodního práva, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Šustek, P.: Kolize osobnostních hodnot v kontextu případu Colaková a Tsakiridis proti Německu optikou německé a české právní doktríny, *Jurisprudence* 7-8/2012.
- Wintr, J.: Vliv Evropské úmluvy na český ústavní pořádek, *Jurisprudence* 7-8/2012.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Hodás, M.: Prerušenie letu lietadla ako protiteroristické opatrenie, *Justičná revue* 10/2012.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Černý, J.: Život Korejců v Kyrgyzstánu, *Mezinárodní politika* 11/2012.
- *Mezinárodní politika* 11/2012 - téma čísla: Asie jaká je...
- Nožina, M.: Barma: etnický problém, válka a boj za demokracii, *Mezinárodní politika* 11/2012.
- Palata, L.: Ukrajina zůstává chaotickou demokracií, *Mezinárodní politika* 11/2012.
- Petrů, T.: „Konec nevinnosti“: Jak reálná je hrozba islami-zace Indonésie? *Mezinárodní politika* 11/2012.
- Smetanková, D.: Voľby 2012 na Slovensku. Pokles významu nacionalistickej konfliktnej línie? *Politologická revue* 1/2012.
- Štefančík, R.: Inštitucionálne podmienky politickej rekrutácie a selekcie kandidátov: Slovensko pred parlamentnými voľbami 2010, *Politologická revue* 1/2012.

Rozsudky ESLP

- Čapek, J.: Funkce trestu v oblasti rodinné právní vztahů ve světle štrasburské judikatury, *Trestní právo* 11/2012.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
tel. 549 498 264 | e-mail hsmekal@fss.muni.cz | [webové stránky www.iips.cz](http://www.iips.cz)
Redakční rada Hubert Smekal (editor), Lukáš Hoder, Ladislav Vyhnánek,
Linda Janků | Sazba Tomáš Janků | ISSN 1804-2392.